

Yine yazı yazıyoruz

okulda, işyerinde, evde
kullanılacak
yaratıcı yazı uygulamaları

altıncı baskı **günseli orhon**





Prof. Dr. Günseli ORHON

YİNE YAZI YAZIYORUZ

ISBN 978-975-6802-69-4
DOI 10.14527/9789756802694

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Mart 2002, Ankara
6. Baskı: Ekim 2020, Ankara

Yayın-Proje: Özge Yüksek
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

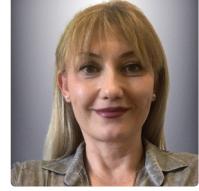
Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Günseli ORHON

Prof. Dr. Günseli Orhon 1966 yılında Balıkesir'de doğdu. 1988 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümünden mezun oldu. ODTÜ Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında yüksek lisans ve doktora çalışmalarını tamamladı. Prof. Dr. Orhon'un, yaratıcı problem çözme ve yaratıcı yazı konularında İngiltere, Amerika ve Malta'da farklı üniversiteler ve enstitüler bünyesinde yürüttüğü araştırmaları, makaleleri, kitapları ve yayınları bulunmaktadır.



Prof. Dr. Günseli Orhon hâlen Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nde görev yapmaktadır.

Sevgili aileme ve tüm iyi insanlara...

Özel Teşekkür

Yaratıcı yazı örneklerini toplamamda ve öğrencilerin yaratıcı yazı çalışmalarına katılmalarında yardımcı olan Antalya Koleji yönetimine ve öğretmenlerine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖN SÖZ

EĞİTİM VE YENİLENME: DEĞİŞİMİN SANCILARI

Eğitimin misyonu hakkında pek çok kitaplar, araştırmalar ve fikir yazıları yer alıyor. Bu eserlere her gün yüzlercesi ekleniyor. Gelecekte de eklenmeye devam edecek. Günümüzde eğitimin tanımı yapılırken, insanlara bilgi kazandırma görüşü artık eskidi. Eğitim, insanların ellerinde bulunan bilgiyi kullanarak onların daha üretken, daha yapıcı ve daha yaratıcı olmalarına yardımcı olarak tanımlanmakta. Bir başka deyişle çağdaş eğitim, insanın sahip olduğu bilgileri en olumlu, üretken ve yaratıcı şekilde kullanmasına olanak tanımakla sorumlu bir süreçtir.

Dünyadaki kültürlerin giderek birbirini daha iyi tanıdığı, değer yargılarının ortak standartlara oturtulmaya başlandığı çağımızda, eğitimin hedefleri arasında önemli bir tanesi de insan beyninin yaratıcı düşünebilmesini sağlamaktır. Kültürler, dinler, diller ne olursa olsun, dünyamızda giderek artan şiddet, yalnızlık, ekonomik ve politik krizler gibi sorunlarla başa çıkabilmek için yaratıcılığa her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Bu arada yaşamın yoğun temposu içinde bunalan ve kendine yabancılaşan insanın mutlu olabilmesi için de yaratıcı düşünme ve problem çözme becerileri gereklidir. Bu becerileri geliştirmek için, eğitim hedeflerinin evrensel olarak ele alınması ve yenilenmesi gerekir.

Bilimsel araştırmaların büyük çoğunluğu, yaratıcı düşünme becerilerinin uygun eğitim programlarıyla desteklendiğini kanıtlamaktadır. Bunun mutlu bir haber olduğunu belirtmek gerekir. Yaratıcı problem çözme, yeni problemleri keşfetme ve özgün fikirler üretebilme gibi az sayıda insanda gözlenen

beceriler, sadece genetik yapıya ya da şansa bağlı değildir. Böyle becerilerin ciddi ve bilimsel olarak tasarlanan programlar sayesinde geliştirilebilir.

Peki bu durum Türkiye eğitim sistemine neler kazandırabilir? Her şeyden önce yenilenme ve gelişme için bir neden. Bu ışıktan yola çıkarak, ülkemizde de yaratıcı düşünmenin geliştirilmesinin mümkün olduğu söylenebilir ama bunu başarabilmek için okul sisteminde ve eğitim programlarında bazı değişikliklerin yer alması gerekir.

Eğitim sistemimizde oluşması gereken yeniliklerin ilki, okulun benzer özelliklere sahip bir grup öğrenciye değil, birbirinden farklı yetenek ve ilgilerle donatılmış, farklı kişiliklere sahip bireylere hizmet vermekle yükümlü olduğunu fark edebilmektir.

Yeniliklerin ikincisi, ilkiyle bağlantılı olarak gelişir. Bu yenilik, farklı yeteneklere, değişik ilgi alanlarına sahip olan öğrencilerin kendi kişilik ve düşünme becerilerini sağlam şekilde geliştirebilmeleri için, okul programlarında düzenlemeler - hatta reformlar yapmayı içerir.

Üçüncü yenilik, okul programlarında yapılmış olan düzenlemelerin gerçek yaşamda uygulanabilmesini içerir ki, belki de en zor olan bunu gerçekleştirebilmektir. Kağıt üzerinde yapılan pek çok etkinlik ne kadar harika olursa olsun, okul içi uygulamalarda pek çok zorlukla karşılaşmaktadır. Bu zorlukların kökünde etkinliklerin zor olması değil, öğretmenlerin bu konularda istekli ya da bilgili olmamaları yatar. Bununla beraber, tepeden inme bir programa uyma içgüdüğü bizim okullarımızda öylesine baskındır ki, farklılıklar hoş görülmez. Hatta farklılığın yararlı olsa bile bir çeşit güvensizlik yarattığı bile söylenebilir.

Burada öğretmenleri ya da okul müdürlerini değişime karşı olduklarını söyleyerek suçlamak haksızlık olacaktır. Başarının okulda öğrenilen (!) derslerle tanımlandığı, insan kaderinin birkaç saatlik testler sonucunda çizildiği bir sistem içinde, öğretmenler de en az anababalar kadar okul notlarına önem ve öncelik vermektedirler. Çocuğunun geleceğini iyi bir meslek ve iyi bir üniversite eğitimiyle garanti altına almak her anababanın en doğal hakkıdır elbette. Ama bizim ülkemizde bu durum adeta histerik biçimde ortaya çıkmaktadır. İlköğretim döneminde özel liselere hazırlık kursları ve hemen sonra girilen sınavlar; lisede üniversiteye hazırlık için her akşam gidilen kurslar ya da özel dersler- sen kaç aldın, ben kaç aldım; neden böyle başarısızsın, Allah kahretsin o soruyu yanlış okudum, falanca soruyu sınıfta böyle çöz ama sınavda şu formülle çözersen üç saniye kazanırsın; sınavdan bir ay önce ne yapmalı, sınavdan üç gün önce ne yemeli, nasıl uyumalı, nasıl gezmeli; saat kaç oldu, eyvah on dakikam kaldı- sınav kaygısıyla oluşan güvensizlik, stres, yaşamın parmaklarımızın arasından akıp giden kum taneleri gibi hızla kaybolması ve bunun farkında olmayacak kadar meşgul bir gençlik! İşte bizim gençliğimiz. Yüzbinlerce zavallı genç insan. Geleceklerinin nasıl olacağını hayal etmeden harıl harıl çalışan ve sonuçta birkaç puanlık farklılıklarla yaşamın farklı kulvarlarına sokulan ve orada mutlu ya da mutsuz ilerlemeye çalışan yüzbinlerce genç ruh!

Bu kitap tüm bu sorunlara çareler içermemektedir. Ancak kitapta eğitim felsefemizi sorgulamamız için bazı basit hatırlatmalar yer almaktadır. Eğitim işkence olmamalıdır. Eğitim bir keyif olabilir. Eğitim insanların yaşamına yeni renklerin eklenmesi, merak uyandırmak, yeni mutluluk fırsatları yaratarak gençlerin hayatla mücadelelerinde yeterli hale gelmelerini hedeflemek demektir. Öğrenmenin kendisi aslında mutluluktur. İnsan merak ettiği bir konuyu öğrenince

mutlu olur. Bu evrendeki en temel ilkelerden biridir. Eğitim insanın merak ettiğini onun işine yarayacak olumlu bilgi ve davranışlarla zenginleştirme sanatıdır, bir işkence aleti değil.

Eğitimin asıl özelliği olan renklilik ve coşku, farklı biçimlerde sunulabilir. Doğa, sosyal çevre, anılar, aslında iyi ve sistemli şekilde gözlemlendiğinde, işe yarayacak bilgiler sunarlar. Yaratıcı yazı, eğitimdeki renklerden sadece birisidir. Türkiye’de henüz yeteri kadar önemsenmemesine rağmen, gelişmiş ülkelerde üzerinde önemle durulan etkinliklerden biridir. Yaratıcı yazı uygulamalarında, öğrencilerin belli konular sayesinde kendi duygu ve düşüncelerini yazılı biçimde ifade etmeleri sağlanır. Burada farklı yazım türleri içerilir. Kişisel öyküler, şiirler, bilim kurgu örnekleri, fıkralar, deyişler, yaratıcı yazı örnekleridir. Yaratıcı yazı etkinlikleri öğrencileri neşelendirdiği ve kişiliklerini güçlendirdiği kadar, onların düşünme, soyutlama, sentezleme ve yorumlama gibi üst düzey zihinsel becerileri geliştirmelerine de olanak tanır.

Bu kitapta yaratıcı yazı uygulamaları ve örnekleri yer almaktadır. Örnek yazıların hepsi birbirinden farklı olmasına rağmen, kitapta toplananlar en doğru ya da en mantıklı yazılar arasından değil, diğerlerinden az ya da çok farklılıklar gösteren, belli bir konunun çağrıştıracığı olağan kavramların dışındaki kavramları içeren yazıların arasından seçilmiştir. Kitapta pek çok konu ile, bu konular hakkında öğrenciler tarafından yazılmış yazılar yer almaktadır. Bu yazılarda, çocukların dünyayı her zaman yetişkinlerin istediği gibi değil, kendi kurallarıyla ve algı süreçleriyle gördükleri bir kez daha ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çocukların yaratıcı düşünme kapasitelerinin boyutlarının ne kadar derin olduğu da örneklerle gözler önüne serilmektedir. Bu kitap özellikle,

- Çocuk ve genç eğitimiyle uğraşan profesyoneller,
- Terapistler,
- Türkçe ve edebiyat öğretmenleri,
- Eğitim yöneticileri,
- Kendini daha etkin şekilde dışa vurmak isteyen gençler,
- Yazıyla ilgilenen kişiler

için faydalı olacaktır.

Güzel okumalar ve yazmalar dileği ile...

Prof. Dr. Günseli ORHON

Ekim 2020

İçindekiler

Ön Söz	vi
İçindekiler	xi

1. BÖLÜM

YARATICILIK: İÇİMİZDE UYUYAN DEV

(ss: 1-34)

Yaratıcı Yazı: Okulun Sunabileceği Harika Bir Olanak	7
İyi Bir Yazının Özellikleri	12
Yaratıcı Yazı Uygulama ve Değerlendirilmesinde Dikkat Edilmesi Gerekenler	15
Yazı Yazma Süreci: Farklı Yaklaşımlar	24
Yaratıcı Yazı İçin Ne Tür Kaynaklara İhtiyaç Vardır?	28
Kaynakça	33

2. BÖLÜM

FARKLI KONULARDA YAZIM ÖRNEKLERİ

(ss: 35-76)

3. BÖLÜM

OKULLARDA KULLANILABİLECEK YARATICI YAZI UYGULAMALARI

(ss: 77-142)

Doğa/Çevre Gezileri	77
Özet	79
Müze Gezileri	80
Pencere Problemi: Şiir Yazmak	82
Grupla Beraber Öykü Yazmak	84
Sözcük Türeterek Öykü Yazmak	86
Senaryo Yazmak	87
Diyalog Yazmak	89

Cümle Birleştirme	95
Kullanılan Dili Tahmin Etmek.....	96
Müzik ve Fotoğraflar Eşliğinde Yazmak	98
Öykü Karakterleri Oluşturmak	100
Özgün Deyişler Oluşturmak.....	110
Serbest Girişlerle Öykü Oluşturmak	114
Kaynakça	141

4. BÖLÜM

YARATICI YAZININ AİLEDE VE İŞ DÜNYASINDA KULLANILMASI

(ss: 143-150)

Kaynakça	149
----------------	-----

5. BÖLÜM

BİR ÖRNEK: PENCERE TEKNİĞİ İLE YAZILAN ŞİİRLER

(ss: 151-170)

Kaynakça	169
----------------	-----

6. BÖLÜM

ANTALYA MÜZESİ MACERASI

(ss: 171-220)

7. BÖLÜM

ANTALYA MÜZESİ MACERASI-DEVAM: BİR OYUN

(ss: 221-288)

1. BÖLÜM

YARATICILIK: İÇİMİZDE UYUYAN DEV

Size yazacağınız konuyu veren kendi dilinizdir. Yazarın en önemli görevi, dile aracı olmaktır.
Joseph Brodsky

Hayal gücünün ve üretimin potansiyeli olan yaratıcılık, insan yaşamının iki alanında önemli rol oynar. Bir alanda, insanın toplumun bir üyesi olarak geliştirdiği kimlik ve bu kimlikle toplumda edindiği yer, diğer alanda ise psikolojik açıdan eriştiği yeterlilik; yani kendini gerçekleştirme yer almaktadır.

Günümüzde insanın gelişimi için çok para kazanmak, statüsü yüksek bir iş sahibi olmak ya da seçkin bir kesimin mensubu olmak ne yazık ki yeterli değildir. Bunlar toplumda belli bir yaşam standardını sürdürebilmek için elbette gerekli faktörlerdir ama yaşam sorunlarına farklı ve daha etkili çözümler sunabilmek ya da başkalarının fark edemediği güzellikleri keşfedebilmek için asla yeterli değildirler. Üstelik, toplum bizleri her gün daha iyi olması için zorlar; her gün bir önceki günden daha hızlı düşünmek, her gün önceki güne kıyasla

2 *Yine Yazı Yazıyoruz*

daha az hata yapmak, her gün önceki güne göre daha özgün çözümler üretmek zorundayız. Buna bağlı olarak, hem kendi yaşamımızı renklendirmek, iç dünyamızı zenginleştirmek, hem de iş ve bilim alanlarının giderek ağırlaşan koşullarıyla başa çıkabilmek için yaratıcılığa gereksinim duyarız.

Yaratıcılığın yukarıda bahsedilen iç dünyamızla ilgili olan boyutu, yaşama zevkinin artırılmasını, boşluktan yeni ve faydalı ürünler oluşturabilme becerisini kapsar. Bunun toplumsal olmaktan öte, derin bir psikolojik fayda sağladığını söylemek gerekir. Bir çocuk küçük yaşlardan itibaren yaşama karşı coşku ve heyecan hissettiğinde, artık onun önüne geçebilecek hiçbir psikolojik engel olamaz. İşte bu yüzden yaratıcılık, dışarıdaki şartlar ne kadar zorlayıcı olsa da, aslında bireyin kendi iç dünyasının ne kadar özgür ve sınırsız olduğunu keşfetmesi anlamına gelir. Ayrıca, yaratıcılığı içerideki özgürlükle bağdaştırırken dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır. Herkes yaratıcılık potansiyeline sahiptir. Bu potansiyel, kişiden kişiye şekil ve miktar değişir. Bazılarında daha az, bazılarında daha çoktur; bazılarının yaratıcılığı sanat alanlarında ortaya çıkar, diğerlerinininki bilim, felsefe ya da sporda kendini gösterir. Önemli olan, her insanın içinde az ya da çok miktarda yaratıcı potansiyelin bulunduğunu bilmektir. Bu potansiyel, sahibi tarafından keşfedilip, değerlendirilmeyi bekler. Yaratıcılık uyandırıldığında gerçek üretim süreci de başlar.

Bu noktada, okulun çocukların yaşamları üzerindeki etkisi de daha önemli hale gelmektedir. Okul bireylere sosyal normları öğretir ve öğrencilere bu normlara uymaları gerektiğini söyler. Okullarda öğrencilere problemleri nasıl çözeceklerine dair bilgi ve kurallar öğretilir. Sonra onlardan karşılıklarına çıkan

problemleri bu kurallara göre düşünmeleri ve çözmeleri istenir. Ama okul çok önemli bir noktayı unuttur: Çocuklara içlerinde yaratıcılık denen bir devin uyuduğunu ve onu uyandırdıklarında çok büyük değişimleri gerçekleştirebileceklerini söylemeyi.

Burada okulların öğrencilerine ne kadar yaratıcı olduklarını papağan gibi tekrarlayıp durmaları ya da onların kendilerini iyi hissetmeleri için pohpohlamaları gerektiği kastedilmemektedir. Öğretmenlerin bir kısmı yaratıcılığa zaten inanmakta ve öğrencilerini bu boyutta geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak devin uyandırmak için kişisel çabalardan çok eğitim sisteminin bir bütün olarak işlev göstermesi şarttır. Bu yüzden okulların yapmaları gereken, öğrencilerinin kendilerini keşfedip, kendi yaratıcı potansiyellerini geliştirebilecekleri, renkli, neşeli ve zihinsel olarak bir parça zorlayıcı ortamlar yaratmaktır. Okullar bir dakikalığına bir köşeye konulursa, aslında öğrenmenin ne kadar keyifli bir iş olduğunu hatırlayabiliriz. Hepimizin yaşamında en az bir kere de olsa, çok merak ettiği bir konuyu öğrendiğinde duyduğu keyifle ilgili bir anısı vardır. Merakın öğrenmeye dönüşmesi insan beyninin en doğal özelliğidir ve aslında bu da tıpkı aç bir insanın yemek yerken, yorgun birinin yatağa uzanırken hissettiği mutluluk gibi bir doyum yaratır. Okullar devreye girdiğinde ise, öğrenmenin bu doğal mutluluk ve doyum duygusu tıpkı zeytinden yağın ayrılması gibi birbirinden hoyratça ayrılır ve yerini rafine edilmiş ama lezzetsiz bilgilerin kafalara depolanmasını hedefleyen, ruhsuz, renksiz, coşkusuz ve yapay bir sistem alır.

Problem çözme açısından bakıldığında, okulların öğrencilerine kazandırmayı hedeflediği problem çözme becerileriyle gerçek dünyanın içerdiği problem çözme becerileri arasında oldukça belirgin bir fark olduğu